

A. P. EVGEN'JEVA, OČERKI PO JAZYKU RUSSKOJ USTNOJ POEZII V ZAPISJAH XVII—XX VV. Akademija nauk SSSR. Institut ruskogo jazyka, Moskva — Leningrad 1963, 348 str.

U posljednje se vrijeme u ruskoj lingvistici posvećuje veća pažnja proučavanju jezika usmene narodne književnosti, a ova knjiga pristupa tome poslu s jasno ocrtanih teoretskih postavki. One se sastoje ukratko u ovome:

Djelo usmene književnosti razlikuje se od pisanog djela s jedne, i od slobodna usmenog izražavanja s druge strane, svojom gipkošću u granicama tradicije. Tradicija se strogo poštuje, ali se ona ne može okameniti, ona se polagano prilagođuje prilikama i jeziku svoga vremena. Zato u usmenom književnom djelu, ma koliko staro ono bilo, nema nejasnih mjesta, kojima su često bogata stara pisana djela: u djelima usmene književnosti kazivači odnosno pjevači unose uvijek male izmjene, da bi tekst bio u svemu blizak i razumljiv slušačima; odatle svojevrsna upotreba i funkcija dijalektizama i arhaizama.

Polazeći od te glavne misli logično se nadovezuje zaključak da ono što ostaje nakon svih individualnih izmjena, izvršenih u različito vrijeme i na različitim mjestima, predstavlja materijal vrlo zanimljiv za proučavanje. S jedne strane, on razotkriva mjesne crte pojedinih zapisa i pokazuje vezu i zavisnost od dijalekta; s druge strane, pokazuje neke opće tendencije u razvitku jezika koje se pokazuju jačima od dijalektalnih tendencija; s treće strane, pokazuje ono što, usprkos stanju u dijalektima i jeziku uopće, predstavlja stilsku osobitost ove vrste poezije.

U knjizi A. P. Jevgenjeve privlači se pažnja na neke sintaktičke, semantičke, stilističke i leksičke osobitosti u jeziku ruskih bilina i historijskih pjesama koje su zapisivane u toku tri stoljeća, tj. od XVII vijeka do danas, u različitim krajevima, često međusobno vrlo udaljenima.

Kao prvi obrađuje se problem ponavljanja prijedloga pred imenicom i njenim atributom (iz—za gor iz—za visokih) ili apozicijom (po gorodu po Kievu), ili pred svakim sastavnim dijelom složenoga broja (za tridcat' let i za tri gody).

U ponavljanju prijedloga vidi se u usmenoj poeziji odraz te pojave u jeziku uopće. Ona je bila karakteristična za stariji jezik pa je više zastupljena u starijim zapisima pjesama. To posebno vrijedi za južnoruske i srednjoruske dijalekte u kojima ponavljanje prijedloga postaje sve rjeđe. Zadržali su ga u pjesmama loci communes, koji se najčešće ponavljaju i najduže čuvaju tradiciju.

U sjevernoruskim govorima ponavljanje prijedloga čuva se do danas pa je prirodno što se to odražava i u usmenoj narodnoj poeziji.

Ponavljanje prijedloga upotrebljava se ponegdje usprkos jezičnom uzusu, a to biva iz dvaju razloga: ili kao stilističko sredstvo ili iz potrebe stiha (autorica smatra da se ovo posljednje ne dešava često jer tu stoje recitatoru na raspolaganju različite jednosložne nenaglašene čestice koje ispunjavaju prazninu u ritmu stiha).

Druga pojava koja se istražuje jest upotreba etimološki srodnih riječi istoga korijena.

Tu ima raznolikih tipova ponavljanja: imenica se vezuje s glagolom istoga korijena (gost' gostit, vor voruet, svet svetaet); glagol se vezuje s imenicom u akuzativu (dary darit', veki vekovat', skazku skazat', obed obedat', dumu dumat'); glagol se vezuje s tautološkim instrumentalom imenice (podarkom podarit', zolotom zolotit', torgom torgovat' — i posebna varijanta: sidnem sidet', ležnem ležat', hodunom hodit'); glagol se vezuje s prilogom na -ma, -mja ili glagolskim prilogom (ležma / -mja ležat', stojma / -mja stojat', stoja stojat', terpja poterpet', leža proležat', ležući ležat'). Osim ovih ima i drugih oblika tautologije, npr. tautološki epitet (svetlaja svetlica, krasota krasnaja, rodnye roditeli).

Među spomenutim tipovima veza riječi s istim korijenom autorica razlikuje s jedne strane one koji su se sačuvali u dijalektima i u književnom jeziku (npr. pisat' pis'mo), a s druge strane one koji su tipični za narodnu poeziju. Ovi posljednji većinom gube nekadašnja sintaktička značenja i dobivaju nova značenja kao semantičke ili izražajno-umjetničke jedinice. Kao sredstvo emocio-

nalne i smisaone izražajnosti tautologija igra veliku ulogu u lirskoj usmenoj narodnoj poeziji, posebno u pjesmama i naricaljkama.

Treća pojava kojoj A. P. Jevgenjeva posvećuje pažnju jesu sinonimi i sinonimske grupe. Često se u usmenoj narodnoj poeziji pojavljuju tzv. sinonimski parovi, tj. dvije riječi istog značenja koje su tako spojene da tvore neku vrstu složene riječi (npr. rod-plemja, pravda—istina, otec—batjuško). Odnos dvaju sinonima nije u svim parovima jednak; nekad jedan od tih sinonima pripada dijalektu, a drugi književnom jeziku, ili je jedan od njih arhaizam ili riječ stranoga porijekla, — ali osnovno što im je zajedničko jest jednako značenje. Autorica smatra da je do takvih spojeva riječi moglo doći onda kad su te riječi postale sinonimi. Ti su spojevi čvrsti, predstavljaju složenu riječ u kojoj jedna komponenta ima glavni akcenat, a u drugoj je akcenat oslabljen. Jedino kad se prijedlog (uz imenicu) ili negacija (uz glagol) ponavljaju uz svaku komponentu, one postaju opet samostalnije pa imaju obeje i normalan naglasak. Pored takvih sinonimskih parova postoje i takvi koji između komponentata imaju veznik i ili *da* (pošte da pokušajte, toska i kručina itd.). Autorica smatra da oba tipa sinonimskih parova, osobito ovaj posljednji, imaju funkciju isticanja značenja, dok se u onome prvom značenju prvenstveno ograničuje, precizira, opet u svrhu isticanja. Mišljenje A. A. Potebnje da ponavljanje riječi s istim značenjem pokazuje sporost u nizanju misli, Jevgenjeva odbacuje jer bi to značilo da djela literarnog folkloru nisu umjetnička djela nego rezultat nesvjesnog stvaralaštva, kojim se samo odražava proces mišljenja kazivača. Pored sinonimskih parova autorica navodi i druge tipove sinonimije, npr. tri sinonima u bezvezničkom ili vezničkom spoju, sinonimije s perifrazom i dr., a i njihov različit razmještaj u stihu.

Cetvrta pojava koju Jevgenjeva obrađuje jest stalni epitet. Nasuprot mišljenju da je stalni epitet nastao vrlo davno i da se upotrebljava bez ikakve promjene, autorica iznosi svoje mišljenje da se epiteti mijenjaju pa neki pripadaju i novijem vremenu. Što se tiče stalne upotrebe jednog epiteta uz određenu riječ, ograničen je broj takvih zaista stalnih epiteta (tipa *dobryj molodec*, *krasnaja devuška*, *more sinee*). Više je raširena relativna stalnost epiteta, tj. takva, da jedan predmet ima na raspolaganju niz epiteta pa se spaja s jednim ili dvama prema potrebi. Treći je tip stalnosti epiteta takav da pored jednog ili dva »najstabilnija« epiteta imenica ima velik broj epiteta s kojima se slobodno spaja; imenica kon' pored epiteta *dobryj* ima još dvadesetak drugih u Giljferdingovoj zbirci bilina. U izboru epiteta, dakle, ima riječ tradicija, ali i ne samo ona.

Antica Menac

B. N. PUTILOV, SLAVJANSKAJA ISTORIČESKAJA BALLADA. Akademija nauk SSSR, Institut ruskoj literatury (Puškinskij dom), Moskva—Leningrad 1965, 176 str.

Studija Putilova o slavenskim historijskim baladama značajan je korak u daljnjem izučavanju balada.

Prvo poglavlje »Opća svojstva povijesnih balada« podijeljeno je u dva dijela. U prvom dijelu govori se o mjestu balada, posebno historijskih, među ostalim folklornim vrstama, naročito junačkim epskim pjesmama, historijskim pjesmama, legendama i predajama, o folklornom historizmu te o tome dokle se došlo u njihovu izučavanju kod ostalih slavenskih naroda.

Autor polazi od toga da je viševjekovna borba slavenskih naroda za slobodu i nezavisnost protiv tatarsko-mongolskih i turskih zavojevača utisnula jak pečat narodnoj poeziji i da je ta borba prikazana u mnogim vrstama te književnosti. Tako npr. karakteristične podatke o životu i prilikama u kojima je živio neki slavenski narod za vrijeme najezda i robovanja daju nam, kako kaže autor, i sadržaji folklornih proznih vrsta, prvenstveno predaje i legende. Govoreći o odnosu junačkih epskih pjesama, historijskih pjesama i historijskih balada, Putilov kaže da su ove posljednje ravnopravne s prvima. Junačke epske pjesme, historijske pjesme, predaje i legende, te historijske balade glavne su folklorne vrste u kojima je, kako ističe autor, potpuno i snažno data slika života i borbe narodá.